

Koloniaal Museum Haarlem bakermat Tropeninstituut

Vorige week werd het Tropeninstituut te Amsterdam, dat zijn oorsprong in Haarlem heeft, opgeschrikt doordat het ministerie van buitenlandse zaken aankondigde de subsidie voor dit unieke instituut te beëindigen.

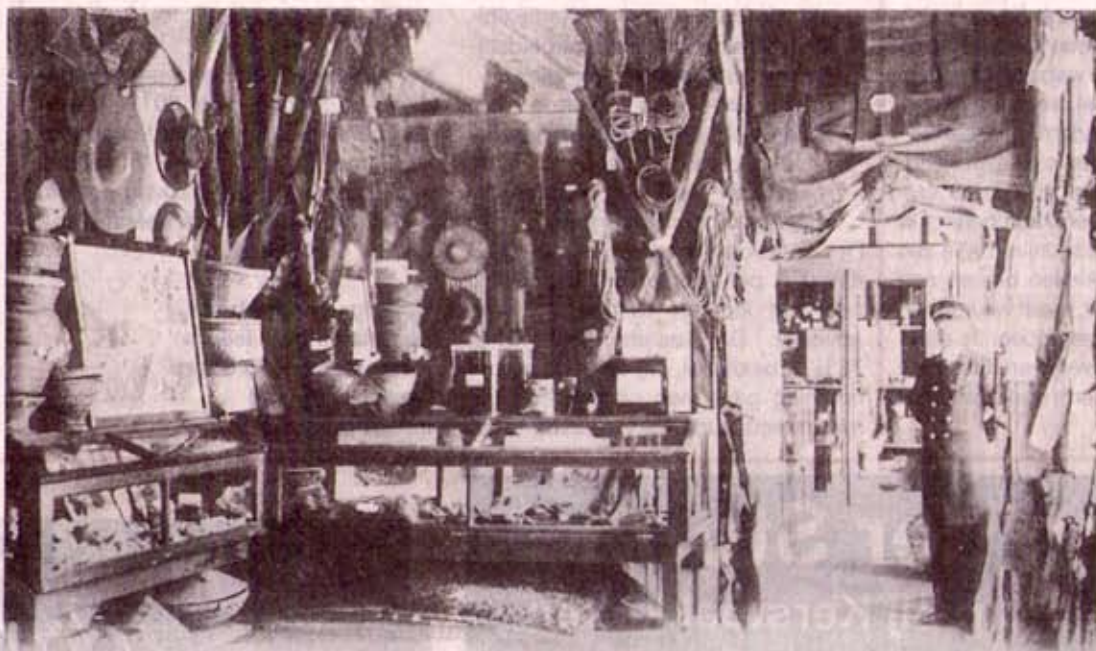
Het Koninklijk Instituut voor de Tropen, zo luidt de volledige naam ervan. Het herbergt een fantastisch museum met wisselende, informatieve tentoonstellingen en een theater waar voor volwassenen en kinderen de meest uiteenlopende voorstellingen worden gegeven.

Koninklijk of niet, dat alles zal verdwijnen als de plannen van het ministerie doorgaan.

Dat prachtige Tropeninstituut is voorgekomen uit het Koloniaal Museum Haarlem, dat in onze stad van 1864 tot in 1919 heeft bestaan, dus meer dan een halve eeuw. Het was gevestigd in zalen van het Paviljoen Welgelegen, het vroegere paleis van koning Lodewijk Napoleon.

Dat Koloniaal Museum was onderdeel van de Maatschappij van Nijverheid en Handel, die gevestigd was in het Hodshonshuis aan het Spaarne, recht tegenover Teylers Museum. Eigenlijk werd het geboren op de zolder van Frederik van Eeden, Haarlems schrijver, psychiater en plantkundige. Hij schreef onder meer het toneelstuk *De heks van Haarlem*, dat bij de opening van de Haarlemse Stadsschouwburg werd opgevoerd.

Van Eeden werd de latere directeur van het museum. Maar heel gauw was die zolder natuurlijk te klein en kon het museum enkele zalen van het Paviljoen in gebruik nemen. Dat gebeurde in 1864.

KOLONIAAL MUSEUM TE HAARLEM

Het interieur van het museum op een ongedateerde ansichtkaart.

Het museum was alleen toegankelijk voor leden van de Maatschappij voor Nijverheid en Handel. Daar kwam in 1871 verandering in. In juli van dat jaar werd het museum in het bijzijn van de minister van Koloniën en de Haarlemse burgemeester mr. E.A. Iordens voor het gewone publiek opengesteld.

Volgens artikel 1 van het Reglement had het museum ten doel 'de bevordering der Nijverheid, omschreven in art. 1 van de Wet der Maatschappij, bepaaldelijk door de verspreiding van kennis aangaande de voort-

brengselen van de koloniën en overzeesche bezittingen.' Er was een Raad van Toezicht, De Koloniale Raad, die toezicht hield en voor ondersteuning zorgde 'tot bereiking van het doel van het museum.' Het museum ondersteunde ook het onderwijs door gratis delen uit de collectie beschikbaar te stellen. Er was ook een laboratorium aan het museum verbonden waar grondstoffen uit de koloniën werden onderzocht. De collectie van het museum bestond uit 'verzamelingen van natuurvoortbrengselen, voortbrengselen van volksvlijt uit de kolo-

niën en overzeesche bezittingen'. Veelal waren het geschenken uit de Oost en West aan de economische tak van de Hollandse Maatschappij van Wetenschappen.

In zijn onvolprezen boek *Haarlem bij gaslicht* wijdt Bert Slingers een halve pagina aan het Koloniaal Museum. De collectie van het museum was uitgebreid en bestond onder meer uit een model van een Javaanse markt. Verder diverse bogen met pijlen en pijlkokers uit Borneo, en een groot aantal monsters van landbouwproducten uit de koloniën. De aanwas

van het museum was groot doordat er steeds meer zendingen uit onze koloniën kwamen, waarbij veel inlandse producten van kunstvlijt en nijverheid. Al spoedig bezat het museum de grootste uitheemse collectie van Europa. Vergelijkbaar het wat nu het Noord-Hollands Archief voorstaat: historisch materiaal zoveel mogelijk voor een ieder toegankelijk maken, deed ook het bestuur van het Koloniaal Museum daar veel aan. Het staat in artikel 3a van het Reglement: 'het onderhouden en uitbreiden en het toegankelijk stellen van de verzamelingen, alsmede van de Boekery.'

Uit het adres van het museum blijkt dat de telefonie in Haarlem nog tamelijk beperkt was: het 'intercommunicale telefoonnummer' had slechts drie cijfers: 548.

Een lijst van voorwerpen, bestemd voor het eveneens in Haarlem gevestigde Museum van Kunstnijverheid, geeft een aardig voorbeeld van de verscheidenheid van de verzameling van het Koloniaal Museum. Op die lijst komende volgende voorwerpen voor: Balinesche figuur; Balinesche krisdrager, (afkomstig uit Lombok); Balinesche siri-doods, bamboe vlechtwerk); doos van gaba-gaba en palmbaad, versierd met nassaschelpen (molukken); Hoed van tabasoe (orchideeënstengel) uit de residentie Ternate; hoed van bamban uit Buitenzorg; drie bedakdoosjes (lakwerk, Palembang) Indiaansche aarde-werk (Suriname), mandje, vlechtwerk van mangrove-hout (Aruba); en nog veel meer.

In de tuin van Paviljoen Welgelegen stond een Indische kampong op halve ware grootte

opgesteld. Het museum bezat ook een uitgebreide verzameling boeken over de Oost en de West.

Het Museum voor Kunstnijverheid was evenals het Koloniaal Museum opgezet door de Maatschappij voor Nijverheid en Handel. Het bestond sinds 1874 en was gevestigd in een ruimte in het Paviljoen, boven de zalen van het Koloniaal Museum.

Het werd pas in 1877, ter gelegenheid van het 100-jarige bestaan van de Maatschappij officieel geopend. Dat gebeurde door prins Hendrik.

In 1919 was het in Haarlem voorbij. De hele collectie werd toen overgenomen door het Koloniaal Museum Amsterdam. Het huidige Tropeninstituut, dat daaruit voortkomt, is een lichtend voorbeeld van hoe je zoveel mogelijk mensen bereikt. Zowel het museum zelf als de activiteiten in de twee theaters geven daar blijk van met concerten, theater-, dans- en filmvoorstellingen uit alle niet-westerse landen en de landen aan de rand van Europa.

Ko van Leeuwen

FOTO NOORDHOLLANDS ARCHIEF